

Dr. sc. Ahmed Hatunić
JU Specijalna biblioteka "Behram-beg" u Tuzli
hatunicahmed@hotmail.com

UPOTREBA SREDSTAVA ZA KONTRACEPCIJU I VJEŠTAČKA OPLODNJA U PRAVNIM RJEŠENJIMA EVROPSKOG VIJEĆA ZA FETVE I ISTRAŽIVANJA

DOI: 10.58584/2490-3752.2025.11.11.27

UDC/UDK: 613.888:28-428(4)

618.177-089.088.11: 28-428(4)

SAŽETAK

Ovaj rad bavit će se stavom islamskoga prava naspram korištenja sredstava za sprečavanje rađanja i pitanja vještačke oplodnje kroz prizmu pravnih rješenja Evropskog vijeća za fetve i istraživanja, stavova savremenih institucija koje se bave islamskim pravom u svijetu kao i stavova muslimanskih učenjaka po pomenutim, za porodicu važnim pitanjima koja se svakodnevno nameću muškarcima i ženama ummeta u svim dijelovima svijeta. U radu će biti navedeni šerijatskopравни argumenti koje su Vijeće, institucije islamskog prava i islamski učenjaci koristili za dokazivanje i utemeljenje svojih stavova.

Ključne riječi: brak, muž, žena, rađanje djece, islamsko pravo, kontracepcija, vještačka oplodnja, Evropsko vijeće za fetve i istraživanja, fetva, rezolucija, akademije islamskog prava, halal, haram

Upotreba sredstava za kontracepciju (mawānī al-ḥaml) u pravnim rješenjima Evropskog vijeća za fetve i istraživanja

Sredstva za kontracepciju su ona pomoću kojih se hotimično sprečava trudnoća kod žene u vremenu njene spolne zrelosti. Mnogo je vrsta ovih sredstava koja su se koristila od davnih vremena do današnjega dana; neka od njih su tradicionalna, dok su druga rezultat savremenih znanstvenih dostignuća na polju prirodnih nauka i medicine:

- sprečavanje trudnoće prekidom snošaja tokom spolnog odnosa na način da se prije same ejakulacije sjeme muškarca izbacuje van spolnog organa žene, što je u fikhskoj literaturi klasičnog perioda označeno pojmom *al-‘azl*;
- suzdržavanje od spolnog odnosa u plodnim danima žene;
- dojenje djeteta koje samo po sebi putem hormonskih promjena u tijelu žene sprečava trudnoću, ali ne potpuno pouzdano;
- tablete za sprečavanje trudnoće;
- injekcije za sprečavanje trudnoće koje se daju svaka dva do tri mjeseca;
- uzimanje tableta u roku od tri dana nakon spolnog odnosa koji se odvijao bez zaštite;
- mehanička zaštita koja sprečava ulazak spermatozoida u spolni organ žene ili pak jajovod žene ukoliko se radi o proizvodu namijenjenom za žene (kondomi);
- spirala, hormonska ili metalna, koja se ugrađuje u matericu žene, da bi spriječila da spermatozoid oplodi zrelu jajnu ćeliju žene;
- trajno sprečavanje trudnoće putem hirurških zahvata na tijelu žene ili muškarca.¹

¹ Savjetodavno vijeće za medicinska, pravna i vjerska pitanja Al-Ṭibbi, Dabi, Ujedinjeni Arapski Emirati, Mā huwa man‘ al-ḥaml, www.altibbi.com/
مصطلحات-طبية/الحمل-والولادة/منع-الحمل

Ovo je važno pitanje koje ima uticaja na međusobne odnose supružnika pa ga je potrebno dodatno rasvijetliti, olakšavajući tako muslimanima na Istoku i na Zapadu usklađivanje života sa šerijatskim propisima koji važe za svako vrijeme i svako mjesto gdje muslimani žive.

Evropsko vijeće za fetve i istraživanja (EVFI) se pitanjem upotrebe kontracepcijskih sredstava bavilo u fetvi² iz 2003. godine, pod naslovom *Upotreba sredstava za sprečavanje trudnoće*. Tada je odgovorilo na pitanje o dozvoljenosti sredstava za sprečavanje trudnoće (mawānī' al-ḥaml), konstatirajući da *nema Šerijatom priznate zapreke da se upotrebljava ono što će privremeno spriječiti trudnoću, bez obzira na životnu dob žene. Nema zapreke ni za upotrebu spirale koja sprečava trudnoću. Podvezivanje jajovoda žene nije dozvoljeno, jer to nepovratno prekida mogućnost začeća, pa to stoga nije dozvoljeno, osim kada za to postoji medicinski potvrđena nužda*.³

U jednom dijelu istraživanja, objavljenog u naučnom časopisu „Vijeća“ (Al-Maḡala al- ilmiyya) dr. Muhammed Huvari⁴, u radu pod naslovom *Seks i seksualni odgoj u svjetlu šerijatskoga prava*, bavio se sredstvima za sprečavanje trudnoće, govoreći uglavnom na način

2 Al-Qarārāt wa al-fatawa al-ṣādira'an Al-Maḡlis al- urubbi li al-iftā' wa al-buḥūṭ munḍu ta'sisih 1997. ilā al-dawra al-'iṣrīn, Al-Maḡlis al-urubbi li al-iftā' wa al-buḥūṭ, Dublin, 2013. fetva broj 10.3.60, Upotreba sredstava za sprečavanje trudnoće, str. 264. (Deseto redovno zasjedanje, održano od 22. do 26. januara 2003. u Dublinu, Republika Irska.)

3 Ibid.

4 Dr. Muhamed Huvari (dr. Muḥammad al-Huwāri), 1930-2015, znanstvenik je sirijskog porijekla iz područja farmacije i hemije. Školovao se u Damasku i Briselu u više naučnih oblasti koje se tiču farmacije i hemije. Bio je redovni univerzitetski profesor na Univerzitetu u Damasku gdje je pri Farmaceutskom fakultetu utemeljio savremene laboratorije i bolnicu kojima je dugo godina rukovodio. Uporedo s akademskom karijerom, učio je fikih, teždvid, druge islamske nauke i arapski jezik pred najvećim učenjacima Damaska u svome vremenu. Bio je član brojnih znanstvenih i islamskih udruženja i ustanova, a učestvovao je na mnogobrojnim naučnim skupovima i konferencijama. Napisao je veliki broj djela i radova iz svoje struke (farmacija i hemija), ali i veliki broj radova o brojnim islamskim pitanjima u području fikha. Imao je značajnu ulogu u radu EVFI, iako nije bio njegov redovni član. U Njemačkoj (Ahen) je boravio od 1980. godine, sve do smrti 2015. godine. (midadulqalam.info/articles/199-محمد-الحواري-رحمه-الله)

da je sa stanovišta islama izlišno govoriti o upotrebi tih sredstava izvan bračne zajednice jer su vanbračni odnosi u potpunosti zabranjeni u islamu. Dr. Huvari konstatira da je upotreba sredstava za kontracepciju u braku, shodno odredbama šerijatskoga prava, dozvoljena, ukoliko postoje jasni razlozi za to, poput straha za život majke ukoliko bi ostala bremenita. On u istom istraživanju ne odobrava upotrebu sredstava za sprečavanje trudnoće u onim situacijama kada se supružnici pribojavaju nemogućnosti dojenja već postojećeg dojenčeta ili nemogućnosti podizanja već rođene djece.

Dr. Huvari savjetuje da, u slučaju nemogućnosti dojenja radi trudnoće, supružnici pribjegu drugim sredstvima za ishranu beba, a da ne pribjegavaju sredstvima za sprečavanje trudnoće. U istom istraživanju autor pominje mišljenje nekih učenjaka koji dozvoljavaju upotrebu sredstava za sprečavanje trudnoće, oslanjajući se na hadise Vjerovjesnika, s.a.v.s., koji govore o dozvoljenosti *azla*, konstatirajući štetne posljedice nekih sredstava kontracepcije, poput tableta, jer je, shodno njegovome iskazu, utvrđena veza njihovog korištenja s povećanjem rizika od oboljenja od raka dojke, kao sekundarne posljedice toga korištenja.⁵

Evropsko vijeće za fetve i istraživanja (EVFI), po ovom pitanju, publiciralo je samo jednu fetvu, što je, uz pomenuto istraživanje dr. Huvarija, objavljeno u časopisu „Vijeća“, sve što je iz ove ustanove koja se bavi šerijatskim pravom na ovu temu proizašlo. Jasno je da između zvaničnog stava Vijeća, publiciranog u fetvi, i stava u istraživanju dr. Huvarija postoji nesuglasnost jer njegov stav podrazumijeva radikalno sužavanje dozvoljenosti upotrebe kontracepcijskih sredstava koje smatra dozvoljenim samo onda ako eventualna trudnoća može ugroziti život majke. Druge razloge i opravdanja za upotrebu sredstava za sprečavanje trudnoće dr. Huvari ne prihvata i ne uzima u obzir kao osnovu njihove dozvoljenosti. S druge strane, fetva EVFI po ovom pitanju ne postavlja nikakva ograničenja i uvjete za dozvoljenost, ukoliko se radi o reverzibilnim metodama sprečavanja trudnoće. Zbog svega toga, nedovoljnog pojašnjavanja

5 Muḥammad al-Huwāri, Al-Maḡala al-‘ilmiyya li Al-Maḡlis al-urubbi li iftā wa al-buḥūt, „Ġins wa al-tarbiya al-ġinsiyya fi daw’ al-šāria’ al-islāmiyya“, broj 8-9, juni 2006, str. 108.

i suprotstavljenosti stavova navedenih u publikacijama Vijeća, nužno je dodatno rasvijetliti ovo pitanje kroz prizmu šerijatskopравnih argumenata i stavova klasičnih i savremenih islamskih pravnika.

Upotreba sredstava za kontracepciju (mawānī al-ḥaml) u stavovima islamskih pravnika klasičnog i savremenog doba

U klasičnoj literaturi fikha upotrebljava se pojam *al-'azl* kojim se označava sprečavanje trudnoće prekidom snošaja tokom spolnog odnosa na način da se prije same ejakulacije sjeme muškarca izbacuje izvan spolnog organa žene. Postoji hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji potvrđuje dozvoljenost toga čina: *Od Džabira b. Abdullaha se prenosi da je kazao: 'Primjenjivali smo prekid snošaja (al-'azl) u vremenu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pa mu je to preneseno i on nam to nije zabranio.'*⁶

Hanefijski učenjak klasičnog perioda El-Kasani dozvoljava sprečavanje trudnoće putem *azla*, ukoliko za to postoji dozvola supruge, a postupiti suprotno njenoj želji je pokuđeno (al-makrūh). Hanefijski učenjaci preporučuju da to bude uz zadovoljstvo supruge, što zasnivaju na riječima Uzvišenog: **S njima lijepo živite!**⁷ U lijep život sa suprugom ubraja se da prilikom primjene *azla* postoji njezino zadovoljstvo.⁸

Učenjaci hanbelijskog mezheba, poput Ibn Kudame i Ibn Kajjima, prenose stav hanbelijske uleme o dozvoljenosti *azla*, uslovljavajući tu dozvoljenost pristankom supruge.⁹ Ibn Kajjim pripisuje stav o dozvoljenosti toga čina deseterici ashaba i pominje jasne šerijatskopравne argumente koji o tome govore, odgovarajući na argumente onih koji čin *azla* smatraju zabranjenim. Predaja koja

6 Hadis bilježe Buhari (250) i Muslim (160).

7 En-Nisa, 19.

8 Al-Kasāni al-Hanafī, Badāi' al-ṣanāi' fi tartīb al-ṣarāi', Dār al-kutub al-'ilmiyya, Bayrūt, 2010, str. 334, dio drugi.

9 Ibn Qudāma, al-Muwaffik al-dīn Abu Muḥammad Abdullah b. Aḥmad b. Muḥammad, Al-Muḡni, Dār al-'alam al-kutub li al-tibā'a wa al-našr wa al-tawzī', Al-Riyāḍ, 1997. dio 8, str.133, 134.

ukazuje na dozvolu toga čina prenosi se od većeg broja ashaba: Alija, Saida b. Ebi Vekasa, Ebu Ejuba, Zejda b. Sabita, Džabira, Ibn Abbasa, Hasana b. Alija, Hababa b. Erta, Ebu Seida el-Hudrija i Ibn Mesuda, r.a. Ibn Kajjim navodi više hadisa koji ukazuju na dozvoljenost *azla*:

- a) *Nemate grijeha ako to radite. Svako biće za koje je Allah odredio (propisao) da bude stvoreno do Sudnjeg dana, ono će biti.*¹⁰
- b) Od Džabira, r.a., prenosi se da je rekao: *Practicirali smo azl u vrijeme Allahovog Poslanika dok je trajala objava.*"
- c) Imam Muslim od Džabira bilježi da je kazao: *Practicirali smo azl u vremenu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., što mu je preneseno. Nije nam ga zabranio.*¹²
- d) Od Omera b. Hattaba se prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio da se practicira *azl* sa slobodnom ženom, osim uz njen pristanak.¹³

Ibn Kajjim navodi još nekoliko hadisa koji na sličan način govore o *azlu*, tvrdeći da oni nedvosmisleno ukazuju na njegovu dozvoljenost.¹⁴

Malikijski pravnici, poput Kurtubija i Ed-Derdira, smatraju čin *azla* kao sredstva za sprečavanje trudnoće dozvoljenim, uz obaveznu saglasnost supruge za taj čin.¹⁵

Bin Baz smatra da je ispuštanje sjemena mimo spolnog organa žene tokom spolnog odnosa dozvoljeno, pozivajući se na isti hadis i na Poslanikovo, s.a.v.s., prešutno odobrenje toga čina.¹⁶

¹⁰ Hadis bilježe Buhari (5210) i Muslim (3544).

¹¹ Hadis bilježe Buhari (5208) i Muslim (3559).

¹² Hadis bilježi imam Muslim (3561).

¹³ Hadis bilježe Ahmed (212) i Ibn Madže (1928).

¹⁴ Ibn Qayyim al-Ġawziyya, *Zād al-ma'ād fi hady ḥayr al-'ibād*, Muassasa al-risāla, Bayrūt, 2009, str. 792. Fetve od Bin Baza. <https://www.binbaz.org.sa/noor/10811> dio četvrti, str., 17, 18.

¹⁵ Abu 'Abdillah Muḥammad b. Aḥmad al-Anṣāri al-Qurṭubī, *Al-Ġami' li aḥkam al-Qur'ān*, Dār al-kutub al-'ilmiyya, peto izdanje, Bayrūt, 1996. dio 12, str.8.

¹⁶ Fetve od Bin Baza. <https://www.binbaz.org.sa/noor/10811>.

En-Nevevi, šafijski učenjak i komentator Muslimove zbirke hadisa, smatra da to nije zabranjeno, ali je pokuđeno (*al-makrūh*) u svakoj situaciji i kod bilo koje žene, bilo da postoji njen pristanak i zadovoljstvo ili ne,¹⁷ shodno hadisu Poslanika, s.a.v.s., koji je taj čin okarakterizirao kao *skriveno zakopavanje žive djece (al-wa'd al-haffī)*, zbog činjenice da na indirektan, odnosno skriven način, sprečava život budućeg ljudskog bića.¹⁸

Dr. El-Karadavi smatra da nema zapreke da se *azl* primjenjuje sve dok su supružnici u tome saglasni i dok to ne šteti ženi jer su to radili ashabi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kojima on to nije zabranio, iako je znao za njihovu praksu. Postoje određene situacije koje taj čin čine naročito opravdanim, poput straha za život žene usljed nove trudnoće i poroda, strah da se zbog materijalnih poteškoća neće moći na pravi način odgajati djeca, ili bojazan da bi trudnoća negativno uticala na dojlju i time naštetila već rođenom dojenčetu.¹⁹

Dr. Tuhmaz²⁰, također, smatra da muž ima pravo primijeniti ejakulaciju van spolnog organa žene *al-azl* kako bi spriječio dolazak sperme u matericu žene, uz njenu dozvolu ili pristanak. Žena, također, ima pravo zatvoriti ulaz u svoju matericu, kako bi spriječila dolazak muževe sperme u nju i u tome supružnici nemaju grijeha. Dr. Tuhmaz se u svome stavu poziva na riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., onda kada su ga ashabi pitali o tome: *Nemate grijeha ako to*

17 Abū Zakariyyā Muḥyi al-dīn Yaḥyā b. Šaraf al-Nawāwī, Šarḥ al-Nawāwī li Šaḥīḥ Muslim, Dār ihja al-turāṭ al-'arabi, Bayrūt, 2010, dio deseti, str. 9.

18 Hadis bilježi Muslim (1442).

19 Tanzīm al-nasl, ḥukmuhū wa musawwigātuhū, <https://fatwa.islamonline.net/286>.

20 Abdulhamid Mahmud Tuhmaz ('Abd al-Ḥamīd al-Ṭuhmāz), 1937-2010, islamski pravnik i mufessir, sirijskoga je porijekla. Oficijelno i neoficijelno obrazovanje, od osnovne škole do univerziteta, stekao je u Siriji, gdje je završio Šerijatsko-pravni fakultet i stekao idžazetnamu iz šerijatskog prava pred šejhom Muhammedom el-Hamidom, kod kojeg je učio šerijatsko pravo punih sedam godina. U Siriji je radio kao nastavnik šerijatskog prava u više srednjih škola. Godine 1980. odselio se u Saudijsku Arabiju, gdje je u više ustanova radio u području obrazovanja i islamskog djelovanja. Autor je više knjiga iz područja tefsira, šerijatskog prava i povijesti muslimanske znanstvene misli. Preselio je na Ahiret u Rijadu (KSA), januara 2010. godine.

radite. Svako biće za koje je Allah odredio (propisao) da bude stvoreno do Sudnjeg dana, ono će biti. (Muslim)²¹

Najpoznatiji islamski pravnik klasičnog perioda koji planiranje porodice, a samim time i *azl*, smatra zabranjenim jeste Ibn Hazm ez-Zahiri el-Endelusi koji se u svome stavu oslanja na hadis Allahovog Poslanika koji je taj čin okarakterizirao kao *skriveno zakopavanje žive djece (al-wa'd al-haffi)*²².

Drugi mu odgovaraju da se *azlom* ne može spriječiti Allahova odredba začeca djeteta, ukoliko On to bude želio, što zasnivaju na hadisu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji govori suprotno toj tvrdnji ... *Da Allah hoće da nešto stvori, ti Ga u tome ne bi mogao spriječiti.*²³

Islamski učenjaci smatraju da se pokopavanje žive djece dešava konkretnim postupkom ljudi, što je klasično ubistvo čovjeka, dok postupak *azla* ima za cilj da se spriječi neželjena trudnoća. Oni po ovome pitanju prave razliku između samoga čina zakopavanja djece (ubistva), koji je očito zabranjen, i namjere da se putem *azla* spriječi trudnoća, koja nije ni nastala, što je dozvoljeno. Navedenim komentarom povezuju se značenja hadisa koji govore o dozvoljenosti *azla* i oni hadisi koji govore o njemu kao činu *skrivenog zakopavanja žive djece (al-wa'd al-haffi)*. Ibn Kajjim el-Dževzijje je upravo taj koji pravi spoj između značenja navedenih hadisa, govoreći o tome da je Poslanik, s.a.v.s., smatrao lažnim tvrdnje židova o skrivenom zakopavanju djece putem *azla*, za koji su oni smatrali da u potpunosti sprečava trudnoću pa su ga poistovijetili sa zakopavanjem djece, što nisu istinite tvrdnje, shodno jasnom Poslanikovom, s.a.v.s., hadisu.²⁴

Vijeće islamskih učenjaka Saudijske Arabije²⁵ dozvoljava sprečavanje trudnoće onda kada to nalaže dokazana nužda poput opa-

21 Tuhmaz Abdulhamid Mahmud, Hanefijski fikh, dio drugi, izdavač: Haris Grabus, Sarajevo 2003. str. 71.

22 Hadis bilježi Muslim (1442).

23 Hadis bilježi Ebu Davud u svome Sunenu (2171).

24 Ibn Qayyim al-Ġawziyya, Zād al-ma' ān fi..., nav. dj., str. 793.

25 Vijeće islamskih učenjaka Saudijske Arabije, rezolucija broj 42, 13.4.1396. h.g. <http://www.alifita.net/Fatawa/fatawaDetails.aspx?languagename=ar&View=Page&PageID=207&PageNo=1&BookID=1>.

snosti za zdravlje žene, uzrokovano činjenicom da je radala putem carskog reza više puta pa je svaka naredna trudnoća može izložiti opasnostima po zdravlje i život. Navedeno vijeće islamskih učenjaka dozvoljava sprečavanje trudnoće i onda kada za to postoji očiti interes supružnika oko kojeg su oboje saglasni.

Iz navedenih stavova islamskih učenjaka i njihovih argumenata jasno nam je da među većinom islamskih učenjaka nema dvojbe i razilaženja po pitanju dozvoljenosti *azla*. Određena razilaženja među većinom islamskih pravnikā, koji taj čin smatraju dozvoljenim, postoje samo po pitanju uvjetovanja te dozvoljenosti pristankom supruge (*idn-al zawġa*).

Također, postoji razilaženje po pitanju dozvoljenosti planiranja porodice (*tanẓīm al-nasl*) i ograničavanja broja njenih članova (*taḥdīd al-nasl*), kao i po pitanju upotrebe sredstava za sprečavanje trudnoće, što smo djelimično objasnili putem navođenja stavova islamskih učenjaka po pitanju prekida spolnog odnosa prije ejakulacije sjemena (*al-‘azl*).

Stav Akademije islamskog prava pri El-Ezheru u Kairu (Maġma‘ al-buḥūt al-islāmiyya) nalaže da nije dozvoljeno putem državnih zakona ljude prisiljavati na kontrolu rađanja (*taḥdīd al-nasl*) na bilo koji način. Pobačaj u cilju kontrole rađanja nije dozvoljen, niti je dozvoljeno koristiti sredstva koja će dovesti do trajne neplodnosti supružnika ili bilo koga drugoga.²⁶

Akademija islamskog prava (Maġma‘ al-fiqh al-islāmī al-duwalī) pri organizaciji Islamske konferencije (Munazzama al-mu'tamar al-islāmī) donijela je odluku koja nalaže dozvoljenost privremene kontrole rađanja s namjerom pravljenja razmaka između trudnoća žene ili, pak, dozvoljenost privremenog zaustavljanja procesa rađanja usljed Šerijatom opravdanih razloga, a na osnovu procjene supružnika, njihovoga dogovora i obostranog zadovoljstva. Vijeće uvjetuje dozvoljenost nepostojanjem štete po ženu ili muža i korištenjem dozvoljenih sredstava za sprečavanje trudnoće.²⁷

26 Al-Azhar, maġala Maġma‘ al-buḥūt al-islāmiyya, tom 67, broj 3, 1415. h.g. ili 1994. godine.

27 Rezolucija Akademije islamskog prava (Maġma‘ al-fiqh al-islāmī al-duwalī) u Džidi pri Organizaciji islamske konferencije (Munazzama al-mu'tamar al-

Akademija islamskog prava (Al-mağma' al-fiqhī al-islāmī) pri Rābiṭa organizaciji u Mekki (Rābiṭa al-alam al-islāmī) smatra da korištenje sredstava za sprečavanje trudnoće zbog straha od siromaštva nije dozvoljeno, kao što nije dozvoljeno ni radi drugih, Šerijatom nepriznatih i neprihvatljivih, razloga. Akademija u odluci ne nabraja druge nepriznate razloge, već pominje situacije kada je dozvoljeno spriječiti trudnoću, poput situacije nesposobnosti žene da rađa na prirodan način, ili drugih situacija, kada pouzdan ljekar utvrdi da su trudnoća i rađanje štetni po život majke ili njeno zdravlje.²⁸

Bin Baz u svojoj fetvi ne dozvoljava ograničavanje potomstva putem upotrebe pilula za sprečavanje začeća, osim onda kada to zahtijeva nužda ili potreba, poput bolesti žene ili onda kada joj ubrzana trudnoća otežava odgoj i podizanje već postojeće djece, pod uvjetom da je to privremeno, a ne trajno sprečavanje trudnoće.²⁹

Džadulhakk Ali Džadulhakk³⁰, nekadašnji šejhul-azhara, muftija Arapske Republike Egipat i ministar vakufa, u svojoj fetvi o planiranju porodice smatra dozvoljenim sva savremena privremena sredstva za sprečavanje trudnoće, uključujući tablete ili ugradnju spirale, svejedno da li se to sredstvo privremenog sprečavanja odnosi na muškarca ili na ženu. Tu dozvoljenost dovodi analogijom (al-qiyās) u vezu s dozvolom *azla* u klasičnoj literaturi fikha,

islāmī) pod naslovom Rezolucija o planiranju porodice, qarār raqam 39-5-1-1, 5. redovna sjednica Akademije, održana u Kuvajtu 10-15. decembra 1988.

28 Rezolucija donesena na trećoj redovnoj sjednici, koja je održana u Mekki, u periodu od 10. do 17. marta 1980. godine (Qarārāt Al-mağma' al -fiqhī al-islāmī bi Makka al-Mukarrama min al-dawra al-ūla ilā al-dawra al-sābi'ašara, 1997-2004., Rābiṭa al-alam al-islāmī, Al-mağma' al -fiqhī al-islāmī, Makka al-Mukarrama, bez godine izdanja. str.59, 60.

29 Fetva od Bin Baza, zvanična web-stranica Bin Baz, pod naslovom Propis u upotrebi tableta za sprečavanje trudnoće <https://www.binbaz.org.sa/noor/2121>.

30 Džadulhakk Ali Džadulhakk (Ġād al-ḥaqq 'Ali Ġād al-ḥaqq) 1917-1996. je egipatski islamski učenjak, sudija i muftija. Bio je muftija Arapske Republike Egipat u periodu od 1978. do 1982. godine. Potom je na kratko vrijeme obavljao položaj ministra vakufa u egipatskoj vladi te je, potom, imenovan za Šejhul-Ezhera, vrhovnog vjerskog autoriteta muslimana u Egiptu. Autor je većeg broja knjiga i dobitnik više naučnih nagrada u Egiptu i diljem svijeta. Dobitnik je međunarodne nagrade Kralj Fejsal za svoj doprinos islamu 1995. godine. Umro je 1996. godine. (ar.wikipedia.org/wiki/جَاد_الْحَقِّ_عَلِي_جَاد_الْحَقِّ)

stavovima mezheba i ashaba Allahovog Poslanika, utemeljenih na hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji dozvoljavaju *azl*. Trajnu sterilizaciju muškarca ili žene (*al-ta'qīm*) smatra zabranjenom, što podrazumijeva trajno onesposobljavanje žene ili muškarca za rađanje, osim u situaciji kada muž ili žena imaju neku medicinski utvrđenu nasljednu bolest koja će uticati na sposobnost novorođene djece, koja bi, u slučaju rođenja, bila teret za porodicu i kompletnu zajednicu, a da bi se otklonila šteta od ljudi (*dar' al-mafāsīd*) koja ima prednost čak i u odnosu na pribavljanje koristi (*ğalb- al-mašālih*).³¹

Fetva-i-emin Islamske zajednice u BiH dr. Enes Ljevaković po ovom pitanju, na tragu savremenih islamskih učenjaka, poput šejhul-azhara Džadulhakka, zauzima stav dozvoljenosti savremenih privremenih sredstava za sprečavanje trudnoće:

*Upotreba prezervativa spada u tzv. reverzibilne metode sprečavanja začeća, koje su u načelu, u slučaju potrebe za planiranjem porodice, odnosno privremenim sprečavanjem začeća, dozvoljene. Ova dozvoljenost može se izvesti na temelju analogije s tzv. 'azlom', tj. prekinutim polnim odnosom i izvanvaginalnom ejakulacijom, tehnikom sprečavanja začeća koja se primjenjivala i u vrijeme Vjerovjesnika, a.s., a da nije bila zabranjena. Kako ta tehnika nije bila u opreci sa značenjem spomenutog ajeta, tako nije ni ova o kojoj pitate u svom pitanju.*³²

Nakon svega navedenoga, zaključujemo da EVFI dozvoljava upotrebu savremenih sredstava za privremeno sprečavanje trudnoće, poput spirale, koja predstavlja jedno od sredstava za sprečavanje trudnoće u današnjem vremenu. Na osnovu te fetve, ali i stavova drugih savremenih autora, poput šejhul-azhara Džadulhakaka Alija Džadulhakka i drugih, dozvoljena su sva savremena sredstva za sprečavanje trudnoće, poput tableta, kondoma i slično, uz uvjet da se radi o privremenom, a ne trajnom nepovratnom sprečavanju trudnoće putem sterilizacije (*al-ta'qīm*), koja je shodno jednoglasnom stavu klasične i savremene uleme strogo zabranjena.

31 Fetva od muftije Džadulhakka na web-portalur Nurullah:
<http://www.nourallah.com/fatawa.asp?c=2&id=128>.

32 <http://islamskazajednica.ba/bracno-pravo/21090-da-li-je-koristenje-prezervativa-haram>.

Uporište za takav stav nalazimo u hadisima koji govore o dozvoljenosti *azla*, o čemu smo naveli stavove islamskih pravnika i njihove argumente, kao i preovladavajuće mišljenje po tom pitanju.

Interesantno je da je EVFI po ovom pitanju izdalo samo jednu fetvu i nijednu rezoluciju kojoj bi prethodila ozbiljnija istraživanja. Čini se da je razlog za to opća prihvaćenost dozvole upotrebe sredstava za kontracepciju kod većine savremenih učenjaka islama, ali i akademija islamskog prava koje donose rješenja po pitanju savremenih pravnih problema muslimana u svijetu, koje uglavnom dozvoljavaju kontraceptivna sredstva koja nemaju za cilj sterilizaciju i trajno sprečavanje rađanja.

Evropsko vijeće za fetve i istraživanja je svojim rješenjem u vezi s pitanjem kontracepcije potvrdilo da uvažava potrebe ljudi, prihvatajući mogućnost planiranja porodice i odgađanja rađanja jer bi slijepo slijedenje stavova koji to ne odobravaju, predstavljalo veliku poteškoću za ljude u savremenom dobu koji imaju razloge da zbog zdravstvenih, ekonomskih, socijalnih i drugih razloga u nekim situacijama sprečavaju trudnoću žene.

Vještačka oplodnja (al-talqīḥ al-iṣṭināʿ ī) u pravnim rješenjima Evropskog vijeća za fetve i istraživanja i drugih akademija islamskog prava

Evropsko vijeće za fetve i istraživanja (EVFI) je na 25. redovnoj sjednici 2015. godine, po pitanju vještačke oplodnje, donijelo fetvu³³ pod naslovom: *Trudnoća vještačkim putem – bez muža*. U njoj odgovara na pitanje o stavu šerijatskog prava naspram vještačke oplodnje žene-djevice, putem injekcije u kojoj je sjeme dobrovoljnog davaoca, koje se čuva u *bankama sperme* pod posebnim uvjetima.

Vijeće je konstatairalo da je spomenuti proces zabranjen (al-ḥarām) jer ima za posljedicu izlazak iz okvira božanskog stvaranja

33 Fetva br. 8.25, *Trudnoća vještačkim putem – bez muža*, Al-Bayān al-ḥitāmī li al-dawra al-ḥāmisa wa al-ʿiṣrīn. <https://www.e-cfr.org/%D8%A7%>. (Dva-deset i peta redovna sjednica, održana u Istanbulu, Republika Turska, od 6. do 10. juna 2015).

i prirode, prema kojoj je On ljude načinio. U svakoj od nebeskih religija rađanje djece rezultat je braka između muškarca i žene.

Vijeće je, također, zaključilo: *Navedeni proces je nedopustiv i zbog toga što za posljedicu ima uskraćivanje tako rođenoj djeci porodičnog života u okrilju oca i majke, što im uzrokuje psihičke i socijalne probleme.*³⁴

Po ovom pitanju postoji samo navedena fetva u fikhu Evropskog vijeće za fetve i istraživanja, kojom se nalaže zabrana tog čina jer se radi o trudnoći i rađanju izvan bračne zajednice, što je nedopustivo i mimo svake sumnje zabranjeno jer se time skrnavi institucija braka, roditeljstva i porodice, čak i onda kada se postiže vještačkim putem, bez direktnog kontakta muškarca i žene.

Ustanove koje se bave šerijatskim pravom i autoriteti islamskog prava u svijetu koji su se bavili ovim pitanjem, poput Akademije islamskog prava pri Organizaciji islamske konferencije, uvjetuju da se proces vještačke oplodnje dešava unutar bračne zajednice između muža i žene, a ni u kom slučaju između žene i neke treće osobe, kao dobrovoljnog davaoca. Akademija islamskog prava (Mağma^ʿ al-fiqh al-islāmī al-duwalī) pri Organizaciji islamske konferencije (Munazzama al-mu'tamar al-islāmī) navodi nekoliko zabranjenih oblika vještačke oplodnje (al-talqīḥ al-iṣṭinā^ʿ ī):

- a) uzimanje sjemena od nekoga drugoga mimo muža;
- b) uzimanje oplodene jajne ćelije od druge žene i njeno usađivanje u matericu supruge;
- c) usađivanje oplodnog zigota u matericu druge žene na osnovu međusobnog dogovora između nje i supružnika.

Dva dozvoljena oblika vještačke oplodnje su:

- a) da se uzme sperma muškarca-supruga i jajna ćelija žene-supruge, čija će se međusobna oplodnja upotpuniti izvan

³⁴ Fetva br. 8.25- Trudnoća vještačkim putem-bez muža Al-Bayān al-ḥitāmī li al-dawra al-ḥāmisa wa al-ʿiṣrīn. [https://www.e-cfr.org/%D8%A7%](https://www.e-cfr.org/%D8%A7% (Dvadeset peta redovna sjednica koja je održana u Istanbulu, Republika Turska, u periodu od 6. do 10. juna 2015. godine).)

tijela žene i muškarca pod vještačkim okolnostima, a potom će se oplodeni zigot usaditi u matericu žene;

- b) drugi dozvoljeni oblik vještačke oplodnje je onaj koji nalaže uzimanje sjemena muškarca-muža koje će se, putem ubrizgavanja, staviti u jajovod žene gdje će se određenim metodama potpomoći oplodnja, što se naziva unutarinja oplodnja.

Svi drugi oblici koji podrazumijevaju uzimanje sperme drugog muškarca mimo muža, genetskog materijala od drugih osoba, posuđivanje materice druge žene i sl., zabranjeni su. Rezolucija ove Akademije islamskog prava donesena je nakon što su učenjaci islamskog prava i muslimanski ljekari-specijaliste koji se bave ovim područjem medicine detaljno proučili ovo pitanje.³⁵

Akademija islamskog prava (Al-mağmaʿ al-fiqhī al-islāmī) pri Rabita organizaciji u Mekki (Rābiṭa al-alam al-islāmī) pominje unutrašnju i vanjsku vještačku oplodnju, navodeći ukupno sedam formi u kojima se ona može dešavati. Od pomenutih sedam oblika vještačke oplodnje dozvoljena su samo dva:

Ubrizgavanje spermatozoida muža u pogodno mjesto u polnom organu ili jajovodu supruge, gdje će se s jajnom ćelijom žene sjediniti prirodnim putem;

Uzimanje muške polne ćelije-spermatozoida i ženske jajne ćelije i njihovo stavljanje u napravu poput epruvete, gdje će se pod određenim vještačkim fiziološkim uslovima desiti njihovo sjedinjavanje i oplodnja, nakon čega bi se u pogodnom trenutku oplodeni zametak usadio u zid materice supruge, vlasnice jajne ćelije.

Drugi pomenuti dozvoljeni oblik (naveden pod tačkom b) u načelu je dozvoljen, shodno šerijatskom pravu, ali istovremeno, s druge strane, može biti podložan određenim sumnjama u porijeklo djeteta, pa bi mu trebalo pribjegavati samo u krajnjoj nuždi.³⁶

35 Rezolucija Akademije islamskog prava (Mağmaʿ al-fiqh al-islāmī al-duwālī) pri Organizaciji islamske konferencije (Munazzama al-mu'tamar al-islāmī), Al-qarār raqam 1/4/3-16, pod naslovom Djeca iz epruvete. Rezolucija je usvojena na 3. redovnoj sjednici Akademije u Ammanu, HK Jordan, 11-16. oktobar 1986.

36 Rezolucija Akademije islamskog prava (Al-Mağmaʿ al-fiqhī al-islāmī), pri Rabita organizaciji u Mekki (Rābiṭa al-alam al-islāmī-Islam world league),

Dr. Jusuf el-Karadavi dozvoljava proces vještačke oplodnje (al-talqīh al-istīnā' ī) među supružnicima, uz mogućnost čuvanja i deponovanja sjemena muškarca ili oplodene ćelije neko vrijeme, radi nužde koja to nalaže. Međutim, po njemu, nedopustivo je da se trudnoća putem vještačke oplodnje dešava nakon završetka bračne zajednice ili smrti muža putem deponovane oplodene jajne ćelije. Također, dr. El-Karadavi u potpunosti odbija mogućnost formiranja *banki sperme* koje bi podrazumijevale uzimanje sjemena od nepoznatih muškaraca i njegovo stavljanje na raspolaganje udatim ili neudatim ženama. Čuvanje sperme može biti dozvoljeno samo ako se radi o sjemenu muža tokom trajanja braka, zbog opravdanih razloga koji proizlaze iz potrebe ili nužde.³⁷

Evropsko vijeće za fetve i istraživanja (EVFI) nije zalazilo u dublju analizu ovoga pitanja, vjerovatno imajući u vidu brojne odluke po ovom pitanju drugih ustanova koje se bave islamskim pravom u svijetu i saglasnost uleme našega vremena po pitanju koje je postavljeno, odnosno po pitanju zabrane bilo kakve vještačke oplodnje, osim one koja se odvija uz korištenje sjemena supruga i jajne ćelije supruge za vrijeme trajanja njihove bračne zajednice.

Literatura

Abu 'Abdillah Muḥammad b. Aḥmad al-Anṣārī al-Qurtubī, *Al-Ġami' li aḥkam al-Qur'ān*, Dār al-kutub al-'ilmiyya, peto izdanje, Bayrūt, 1996. dio 12.

Abū Zakariyyā Muḥyi al-dīn Yahyā b. Šaraf al-Nawāwī, *Šarḥ al-Nawāwī li Šaḥīḥ Muslim*, Dār ihja al-turaṭ al-'arabi, Bayrūt, 2010., dio deseti.

Al-Azhar, maḡala Maḡma' al-buḥūt al-islāmiyya, tom 67, broj 3, 1415. h.g. ili 1994. godine.

Al-Qarārāt wa al-fatāwa al-šādira'an Al-Maḡlis al-urubbi li al-iftā wa al-buḥūt mundu ta'sīsih 1997. ilā al-dawra al-'iṣrīn, Al-Maḡlis al-urubbi li al-iftā wa al-buḥūt, Dablin, 2013.

br. 5, pod naslovom Vještačka oplodnja i djeca iz epruvete, što je rezolucija donesena na sedmom zasjedanju Akademije, koje je održano od 11. do 16. rebiul-ahira 1404. hidžretske godine.

37 <http://www.alghad.com/articles/676660> (Intervju s dr. Jusufom el-Karadavijem, na web poratalu Ḥuṣūmāt ḥaqīqiyya, 3. septembar 2009.)

Rezolucija Akademije islamskog prava (Mağma' al-fiqh al-islāmī al-duwalī) u Džidi pri Organizaciji islamske konferencije (Munazzama al-mu'tamar al-islāmī) pod naslovom *Rezolucija o planiranju porodice*, qarār raqam 39-5-1-1, 5. redovna sjednica Akademije, održana u Kuvajtu 10-15. decembra 1988.

Rezolucija donesena na trećoj redovnoj sjednici, koja je održana u Mekki, u periodu od 10. do 17. marta 1980. godine (*Qarārāt Al-mağma' al-fiqhī al-islāmī bi Makka al-Mukarrama min al-dawra al-ūla ilā al-dawra al-sābi'ašara*, 1997-2004, Rābiṭa al-alam al-islāmī, Al-mağma' al-fiqhī al-islāmī, Makka al-Mukarrama, bez godine izdanja. str.59, 60.

Rezolucija Akademije islamskog prava (Mağma' al-fiqh al-islāmī al-duwalī) pri Organizaciji islamske konferencije (Munazzama al-mu'tamar al-islāmī), Al-qarār raqam 1/4/3-16, pod naslovom *Djeca iz epruvete*. Rezolucija je usvojena na 3. redovnoj sjednici Akademije u Ammanu, HK Jordan, 11-16. oktobar 1986.

Rezolucija Akademije islamskog prava (Al-Mağma' al-fiqhī al-islāmī), pri Rabita organizaciji u Mekki (Rābiṭa al-alam al-islāmī-Islam world league), br. 5, pod naslovom *Vještačka oplodnja i djeca iz epruvete*, što je rezolucija donesena na sedmom zasjedanju Akademije, koje je održano od 11-16. rebiu-l-ahira 1404. hidžretske godine.

ar.wikipedia.org/wiki/جاد_الحق_علي_جاد_الحق,

www.altibbi.com/مصطلحات_طبية_الحمل_والولادة/منع_الحمل

midadulqalam.info/articles/199_دمحمد_الحواري_رحمه_ال

<http://www.alghad.com/articles/676660> (Intervju s dr. Jusufom el-Karadavijem, na web poratalu *Ḥuṣūmāt ḥaqiqiyya*, 3. septembar 2009.

<http://islamskazajednica.ba/>

bracno-pravo/21090-da-li-je-koristenje-prezervativa-haram.

ar.wikipedia.org/wiki/عبد_الحميد_طهماز.